

УДК 7.012:687.016

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-15>**Олеся СКАСКІВ,***orcid.org/0009-0001-9994-556X*

магістр дизайну,

аспірантка кафедри мистецтва та дизайну костюма

Київського національного університету технологій та дизайну

(Київ, Україна) *skaskiv26@gmail.com***Наталія ЧУПРИНА,***orcid.org/0000-0001-7017-6456*

доктор мистецтвознавства, професор,

завідувач кафедри мистецтва та дизайну костюма

Київського національного університету технологій та дизайну

(Київ, Україна) *chouprina@ukr.net*

МОДА ЯК ВІЗУАЛЬНА МОВА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ВПЛИВ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

У дослідженні розглянуто вплив матеріальних проявів християнської релігії на моду, а саме, як протягом історії, церковна символіка, традиції та обряди впливали на розвиток та формування моди. Особлива увага зосереджується на історичному підґрунті – взаємозв'язку між релігією і модою, яке закріпилось у XIII столітті, коли Католицькою церквою почали встановлюватися стандарти одягу духовенства. Окрім того, що ці норми були основою для гардеробу служителів церкви, підкреслюючи таким чином ієрархічний поділ, в подальшому вони стали джерелом натхнення для дизайнерів. Слід зазначити, що одяг для Пап створюється вручну з XVIII століття родиною Гамареллі, передаючи ремесло і духовні цінності з покоління в покоління. А також до створення папського гардеробу причетний кравець-художник Ф. Сорчінеллі, який влітає у вбрання елементи сакрального мистецтва та наголошує на повазі до традицій. Проаналізовано вплив християнської символіки та церемоніального вбрання причетних до служіння осіб на колекції відомих дизайнерів, таких як Сорелле Фонтана, Шанель, Баленсиага та інших. Вивчено, яким чином кожен з дизайнерів обирає та інтерпретує певну християнську символіку з метою мотивації подальшого створення колекцій одягу, які демонструють духовні цінності та традиції, а також роблять їх актуальними в сучасному контексті. Аналіз впливу церковного одягу на сучасну моду дає розуміння, як формується розвиток суспільних норм та ідентичностей. Підкреслено важливість транслювання модою естетичних цінностей через призму прикладів, як релігійне вбрання впливає на сучасну моду. Досліджено взаємодію між атрибутикою християнської релігії та модою. Визначено роль моди, як візуальної мови культурної ідентичності, адже адаптація та переосмислення релігійних символів та елементів церемоніального вбрання сприяє збереженню культурних цінностей та спадщини. Проаналізовано, як християнська символіка, обряди та одяг причетних до служіння осіб впливають на формування тенденцій та естетичних уподобань у моді та створенні модного одягу, в контексті візуальної культури. Стверджується, що подібна взаємодія між релігією та модою сприяє збереженню культурних цінностей, але її підтверджує, що мода є візуальною мовою культурної ідентичності.

Ключові слова: мода, дизайн одягу, сакральне мистецтво, релігійні символи, проєктні образи, модні тенденції, моделі одягу.

Olesia SKASKIV,

orcid.org/0009-0001-9994-556X

Master in Design,

PhD student at the Department of Art and Fashion Design

Kyiv National University of Technology and Design

(Kyiv, Ukraine) skaskiv26@gmail.com

Nataliia CHUPRINA,

orcid.org/0000-0001-7017-6456

Doctor of Study of Art, Professor,

Head of the Department of Art and Fashion Design

Kyiv National University of Technologies and Design

(Kyiv, Ukraine) chouprina@ukr.net

FASHION AS A VISUAL LANGUAGE OF CULTURAL IDENTITY: THE INFLUENCE OF SACRED ART

The study examines the impact of material manifestations of Christian religion on fashion, specifically how ecclesiastical symbolism, traditions, and rituals have influenced the development and formation of fashion throughout history. Special attention is given to the historical background – the relationship between religion and fashion that was established in the 13th century when the Catholic Church began to set standards for clergy attire. These norms not only formed the basis for the clergy's wardrobe, emphasizing hierarchical division, but they also later became a source of inspiration for designers. It should be noted that since the 18th century, the Gamarelli family has hand-crafted garments for the Pope, passing down both the craft and spiritual values from generation to generation. Additionally, the tailor-artist F. Sorcinelli is involved in creating the papal wardrobe, incorporating elements of sacred art and emphasizing respect for tradition. The influence of Christian symbolism and ceremonial attire of religious figures on collections by prominent designers such as Sorelle Fontana, Chanel, Balenciaga, and others has been analyzed. The study explores how each designer selects and interprets specific Christian symbolism to inspire the creation of clothing collections that reflect spiritual values and traditions, making them relevant in a contemporary context. The analysis of the impact of ecclesiastical attire on modern fashion provides insight into how societal norms and identities are developed. The importance of fashion in conveying aesthetic values is highlighted through examples of how religious attire influences contemporary fashion.

The interaction between the attributes of the Christian religion and fashion was studied. The role of fashion as a visual language of cultural identity is defined, as the adaptation and reimagining of religious symbols and elements of ceremonial dress contribute to the preservation of cultural values and heritage. It is analyzed how Christian symbolism, rites and clothing of persons involved in service influence the formation of trends and aesthetic preferences in fashion and the creation of fashionable clothing, in the context of visual culture. It is argued that this interaction between religion and fashion not only supports the preservation of cultural values but also affirms that fashion is a visual language of cultural identity.

Key words: *fashion, clothing design, sacred art, religious symbols, project images, fashion trends, clothing models.*

Постановка проблеми. Моді притаманно відображати не лише індивідуальність або події, які відбуваються в суспільстві чи в певній культурній епосі, а також й естетичні цінності та етичні переконання (Чупріна, 2015). Вкрай важливим у встановленні моди як частини візуальної культури є її взаємодія з сакральним мистецтвом та безпосередньо з релігійною атрибутикою, які тісно переплітаються між собою. Це є невід'ємним аспектом культурного розвитку та ідентичності, а також у минулому мало фундаментальний вплив на формування національних костюмів різних народів світу, та й по сьогодні продовжує впливати на багато аспектів суспільного життя.

Аналіз досліджень. Вплив етичних та естетичних аспектів християнства на мистецтво та культуру (в тому числі й масову) розглядається у численних працях науковців, таких як Ж. Марітен,

К. Барт, Т. С. Еліот, Г. У. фон Бальтазар, Р. Нібур, Ф. Шафф, П. Тілліх, Е. Роттердамський, К. Кларк тощо. У розуміння моди, як складової візуальної культури та роль, яку вона виконує в сучасному суспільстві, вагомий внесок вклали: Р. Барт, М. Барнард, Ж. Сімел, Ж. Бек, Л. Нойс. Зв'язок моди з релігією продемонстровано у дослідженнях М. Барнарда і Л. Артур, Е. ДеЛісл, М. Міллер. Окремо релігійну символіку досліджували вчені Р. Генон, Ю. Камберфорд, Р. Каведиш, Л. Мак-Грегор, У. Еко, Ф. Гудман та інші. Слід зауважити, що питання зв'язку моди з релігією та трансформації її символіки в одязі різного призначення досі не досліджено систематично, відповідно інформації за даною тематикою є порівняно небагато.

Мета статті. Дослідити взаємодію між атрибутикою християнської релігії та модою та проаналізувати, як християнська символіка, обряди та одяг

причетних до служіння осіб впливають на формування тенденцій та естетичних уподобань у моді та створенні модного одягу, в контексті візуальної культури.

Виклад основного матеріалу. Велика частина світових вірувань є культурними релігіями, вони переважно прив'язані до конкретних географічних територій й тісно переплетені з культурою, яка там панує. Наприклад, третій найбільш поширеній релігії у світі, індуїзму, є притаманним кастова система та соціальні ритуали, які чинять безпосередньо-фундаментальний вплив на культуру Індії, де сповідання цієї релігії найбільш переважає. Також друга найбільш поширена релігія іслам, своїм прагненням впливати на всі сфери життя суспільства відповідно до законів Корану, створила культуру, яку прийнято характеризувати зараз як близько-східну (URL: <https://www.modernreformation.org/resources/articles/christianity-and-culture>).

У Святому Письмі, християнській Біблії можна знайти першу згадку про походження одягу Адама з книги Буття (Святе Письмо, 1963/2021, Буття 3:21), але інші дослідження свідчать також, що одяг в Біблії постає, як потужна метафора (Haulotte, 1966). (Святе Письмо, 1963/2021, Апокаліпсис 22:14) розповідає про райський одяг, а у Євангелії згадується безшовна туніка Христа (Святе Письмо, 1963/2021, Івана 19:23) (Хоменко, 2021). У спекулятивному богослов'ї припускають, що одяг і моду слід розглядати, як можливість дослідити видимий образ Бога. Проте християнство не мало, як такого впливу на моду, позаяк від самого заснування є міжкультурною релігією, на відміну від інших релігій йому є притаманно відсутність панівного культурного прояву (URL: <https://www.bu.edu/cgcm/annual-theme/christianity-and-the-world-of-cultures/>).

Впродовж усієї історії, християнство було розповсюджене в різних місцевостях по цілому світу, відповідно його послідовники проживали у середовищах з різними традиціями й повинні були реагувати на них – приймаючи чи відкидаючи певні умови в залежності від особистих уподобань. Тож теперішньому багатокультурному та багатоголосому розмаїттю ми завдячуємо саме такому узагальненню (URL: <https://www.bu.edu/cgcm/annual-theme/christianity-and-the-world-of-cultures/>).

Християнство сміливо можна назвати фундаментом сучасної культури, адже після визнання її римським імператором Костянтином Великим у 313 році, вона почала ширитися Європою. Вплив християнства був доволі помітним на європейське

мистецтво, літературу, філософію та всеціло на культуру, через них християнству по сьогоднішній день вдається надихати, підносити та співзвучити з людьми всіх верств суспільства. Культура подібно до дзеркала відображає події, які відбуваються в суспільстві, а також й формує його, а наявність християнства, як її частини допомагає берегти духовні цінності. За основу дослідження впливу релігії і сакрального мистецтва в роботі обрано християнство з кількох міркувань. Перш за все християнство – це одна з трьох найбільших світових релігій, вплив якої є значним на всі культурні виміри, зокрема й на моду та мистецтво. По-друге, класичне сакральне мистецтво з його глибоко вкоріненими духовними та культурними цінностями надихає багатьох митців та дизайнерів створювати виняткові твори, інтегруючи вплив християнської символіки на модні вироби в сучасному суспільстві споживання.

Довгий час в суспільстві спостерігалася мода на атеїзм, та на даний момент вектор змінився на користь високих духовних цінностей, себто інтелектуальної релігійності. Сакральне мислення переплетене з мистецтвом та підтримує глибокі зв'язки з модою, ці взаємини постійно розвиваються через священні образи, предмети та звичаї (Затулій, 2006). Хоча й панує судження, що мода далека від релігійної святості, а радше сприймається, як легковажне заняття, та велика частина одягу, притаманного орденам християнської церкви, походить саме від світського гардеробу (Ambrisio, 2019). Наприклад, літургійний одяг виник від повсякденного гардеробу римських аристократів, який вони одягали на богослужіння (URL: <https://credo.pro/2017/06/185024>). Окрім того, в історії моди простежується чимало культурних запозичень з сакрального мистецтва або із гардеробу причетних до служіння людей.

З XIII століття укріпився нерозривний зв'язок моди з релігією, в той час Католицькою церквою почали встановлюватися стандарти одягу духовенства. Історично так склалося, що саме очільники католицької церкви – Папи Римські, були найважливішими персонами у формуванні модних тенденцій, вони встановлювались ними у кожній епосі свого служіння. Якщо не знати історії, то гардероб папи може здатися таким, який складається з тривіальних убрань, в той час як він кидає виклик традиційній моді своїм багатством тканин і кількістю вишивки, а також декоруванням ювелірними виробами, що символізує величність святості у моді. Серед матеріалів, які використовували, зазвичай обирались дороговартісні: оксамит, білий хутряний котик або шовк, а

колір священничого одягу змінюється в залежності від літературного календаря, а кожна частина одягового ансамблю мають своє значення (Vedri, 1995). Фешн-журналістка В. Фрідман з видання «Нью-Йорк Таймс» прокоментувала це так – «в католицизмі ритуал одягання, видовищність одягу є частиною його ідентичності та історії» (Farago, McLaughlin, 2018).

З XVIII століття по сьогоднішній час, більшість асортименту одягу та аксесуарів для духовенства і богослужінь створюється вручну римською родиною Гамареллі (Gamarelli). Для загалу ця компанія стала відомою завдяки шкарпеткам червоного і фіолетового кольорів, які може придбати будь-хто, серед поціновувачів є й редактор журналу Vogue Г. Боулз.

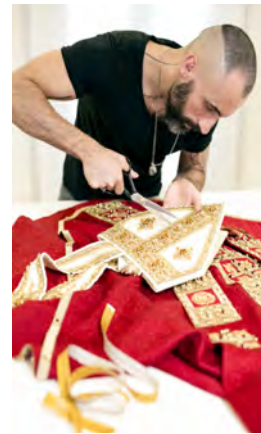

Рис. 1. Дизайнер Жан-Шарль де Кастельбажак та вишивальник Франсуа Лесаж тримають ризу Іоанна Павла II, 1997 рік. Фото: Thomas Coex / AFP (URL: <https://birdinflight.com/svit/catholic-vestments.html>)

Ще один кравець папи, а разом із тим художник Ф. Сорчінеллі проводить межу між світським та священницьким одягом, вбачаючи у своїй роботі відмінність від створення світського одягу, називаючи її радше служінням. «Бути на службі краси в літургії – це справжня місія», – розповідає кравець. Джерелом натхнення для творця є середньовічне сакральне мистецтво, символами з якого він наповнює одяг. «Мода проходить швидко, а стиль сакрального мистецтва повільний, навіть вічний. У цьому полягає основна різниця між ними. Прогрес тут грає невелику і, можливо, навіть марну роль, тому що священний одяг існує завдяки повазі та традиціям, які передавалися століттями» (URL: <https://birdinflight.com/svit/catholic-vestments.html>).

Часто поширення християнського впливу виходило за суто релігійні рамки та стосувалося також економічної системи, оскільки запозичення релі-

гійних символів сприяло й розвитку модної індустрії (Morris, 1946). Першими, хто у високій моді звернувся до даної тематики, можна умовно вважати сестер Зое, Міколь та Джованну Фонтана, яким належав бренд Sorelle Fontana. Модельєркам вдалося запровадити у світі моди концепцію “Made in Italy”, а їхні творіння були популярними серед голлівудських зірок, які обирали свої сукні для фільмів чи важливих світських подій (URL: <https://www.celebremagazine.world/style/the-legendary-trio-behind-the-made-in-italy-concept-sorelle-fontana/>).

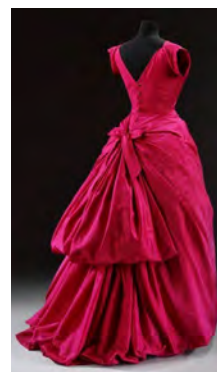
Рис. 2. Філіппо Сорчінеллі за роботою. Фото надано Ф. Сорчінеллі

Серед їхніх творінь, найсмівливішим слід виділити чорну сукню-пальто Pretino, що у перекладі з італійської «Маленький священник» з колекції Cardinal Line 1956 р., яку стилістично підсилили відповідними до першоджерела аксесуарами – капелюхом монсеньйора та намистом з хрестом, яке сильно нагадує розп’яття, цей образ було розроблено для голлівудської акторки Ави Гарднер. Натхненням для цього образу стало вбрання кардинала, яке, як притаманно тим часам, викликало несхвалення суспільства, навіть, враховуючи те, що для створення було отримано дозвіл церкви (URL: <https://www.celebremagazine.world/style/the-legendary-trio-behind-the-made-in-italy-concept-sorelle-fontana/>).

Широкому загалу також добре відомі чорні сукні й білі комірці французької дизайнерки Коко Шанель. Історія революційної ідеї – маленької чорної сукні сягає часів навчання Г. Шанель у монстирі Обазіні. Там вона під керівництвом черниць опанувала навички шиття, а в подальшому їхні чорні хабіти стали основним натхненням для створення культових для бренду суконь (URL: <https://www.fashionnetwork.com/news/Chanel-s-austere-aubazine-spiritual-chic,1177792.html>).

Знаковий колір для італійського бренду Schiaparelli, засновниця й дизайнерка запозичила у характерного вбрання ватиканських патріархів, за якими їй часто доводилося спостерігати з вікна своєї квартири, навпроти площі св. Петра (URL: <https://blog.americanduchess.com/2022/05/a-little-history-of-shocking-pink.html>). А у творіннях іспанського дизайнера Крістобалья Баленсіаги, можна помітити схожість із габітом францисканських монахів (Затулій, 2006). Культурна спадщина та релігійне мистецтво рідної Іспанії були головними джерелами натхнення для кутюр'є – Крістобаль Баленсіага був відданим католиком та часто ходив на месу, де кольори та драпірування вбрання духовенства справляло на нього неабияке враження. Його колекціям був притаманним синтез релігійного минулого та модернізації неординарних елементів із західного костюма. Характерним наповненням його одягових форм, таких, як складки, зборки та драпірування, потрібно завдячувати саме релігійному вбранню. Ці елементи можна побачити розглядаючи одяг святих, наприклад, картина Ф. де Сурбарана «Свята Касильда Толедська» (1635) дає повне розуміння таких запозичень. Не менш вагоме місце займав також колір, вибір зазвичай падав на витончені хроматичні комбінації, такі, як чорний, білий, а також синій відтінку Біскайської затоки та яскраво-червоний. Останній у цьому переліку, наприклад, взятий із картини художника І. Сулоага, на якій зображений кардинал у сутані яскраво-червоного кольору. Це надихнуло дизайнера створити елегантне, водночас доволі драматичне пальто, яке своїм зовнішнім виглядом асоціативно відсилає до вбрання на картині; воно лише злегка адаптоване та ультра

жіноче. Яскравим проявом впливу сакрального мистецтва на творіння К. Баленсіага став інтерес модельєра до складок та драпірувань, які були невід'ємними в одягових масах. Зокрема подекують, що секретом його вічно актуального стилю є саме дивовижні поєднання ніжного рожевого та насиченого фіолетового, які доволі часто можна зустріти в інтер'єрах церков (URL: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/95478?img=3>).

Модель вечірньої сукні К. Баленсіага, натхнення кольором та драпіруванням священничого вбрання (1954р., музей V&A)

Коли люди використовують одяг для успішного виконання певної ролі, то таким чином, визнають, що він підкреслює, як особисту, так і соціальну ідентичність (Rampley, 2019). Кожен акт одягання порушує проблему ідентичності, ставлячи питання, хто ми є і ким ми хочемо бути (Arthur, 2000). Сучасні дизайнери, надихаючись та відображаючи у своїх колекціях сакральні символи – безпосередньо репродукції творів чи у вигляді власної інтерпретації, можуть доносити важливість духовних ідеалів у житті людини (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння ритуального та церемоніального вбрання, як джерела натхнення для дизайнерів

Джерело натхнення взятє з культового релігійного вбрання	Модель одягу Будинку високої моди
 <p>Вбрання єпископа, К. Ф. М. ван Ден Хоут (URL: https://www.abebooks.com/paper-collectibles/Autogramm-Cornelis-Franciscus-Martinus-Hout-Bishop/30947014002/bd)</p>	 <p>Sorelle Fonatana, чорна сукня-пальто Pretino, 1956 р. (URL: https://www.celebremagazine.world/style/the-legendary-trio-behind-the-made-in-italy-concept-sorelle-fontana/)</p>

Джерело натхнення взяте з культурного релігійного вбрання	Модель одягу Будинку високої моди
 <p>Монахиня в типовому вбранні для монашого ордену “Пресвятого Серця Марії” (URL: https://www.pinterest.com/pin/115545546668157829/)</p>	 <p>Коко Шанель, маленька чорна сукня, 1958 р. (URL: https://www.pinterest.com/pin/255157135109077822/)</p>
 <p>Традиційне вбрання ватиканських єпископів (URL: https://credo.pro/2017/06/185024)</p>	 <p>Ельза Скіапареллі, вечірня сукня з тафти, 1938-1939 рр. (URL: https://blog.americanduchess.com/2022/05/a-little-history-of-shocking-pink.html)</p>
 <p>Франциско де Зурбаран, Портрет Фра Зумеля Франциско, 1633 р. (URL: https://www.wikiart.org/en/francisco-de-zurbaran/portrait-of-fra-zumel-francisco)</p>	 <p>Крістобаль Баленсиага, вечірня сукня і кейп, 1976 р. (URL: https://www.vandaimages.com/2006AP3315-Evening-gown-and-cape-by-Balenciaga-Paris-France.html)</p>
 <p>Ігнасіо Сулоага, Кардинал, 1912 р. (URL: https://www.muenchen.de/sehenswuerdigkeiten/museen/aktuell/mythos-spanien-ausstellung-der-kunsthalle)</p>	 <p>Крістобаль Баленсиага, вечірнє пальто, осінь/зима 1954-55 рр. (URL: https://www.metmuseum.org/art/collection/search/95478?img=3)</p>

Висновки. У дослідженні відображено, що християнська релігія сформувала сучасну культуру і мала неабиякий вплив на моду, який став більш відчутним, коли в XIII століття Католицькою церквою почали встановлюватися стандарти вбрання для духовенства. Саме це сприяло укріпленню та розвитку взаємозв'язку між релігією та модою. В ході аналізу з'ясувалося, що черпаючи натхнення з християнської символіки – гар-

деробу служителів церкви, такі відомі дизайнери, як сестри-засновниці бренду Sorelle Fontana, Коко Шанель, Крістобаль Баленсиага та багато інших, підкреслюють важливість духовних цінностей в сучасній моді. Таким чином мода стає носієм візуальної мови культурної ідентичності, підкреслюючи індивідуальність, а також, що вкрай важливо, сприяє збереженню й просуванню культурних та духовних цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Затулій А. Релігійні мотиви в колекціях сучасних модельєрів. *Релігієзнавство*. 2006. № 4. С. 121–122.
2. Лик святості: Хто та у що вдягає папу римського – Bird In Flight. *Bird In Flight*. URL: <https://birdinflight.com/svit/catholic-vestments.html> (дата звернення: 27.05.2024).
3. Святе Письмо (пер. І. Хоменко). Львів: Свічадо. 2022. 1504 с. (Оригінал опубліковано 1963 р.).
4. У Львові рукоположили наймолодшого католицького єпископа у світі Едварда Каву (оновлено). *CREDO*. URL: <https://credo.pro/2017/06/185024> (дата звернення: 26.07.2024).
5. Чупріна Н. В. Становлення матеріально-культурного підходу у вивченні історії костюма та моди. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2015. № 35. С. 72–80. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1028/1/20150225_501.pdf. (дата звернення: 14.07.2024).
6. A little history of shocking pink. *American Duchess Blog*. URL: <https://blog.americanduchess.com/2022/05/a-little-history-of-shocking-pink.html> (дата звернення: 12.07.2024).
7. Arthur L. B. *Undressing religion: commitment and conversion from a cross-cultural perspective (dress, body, culture)*. Berg Publishers, 2000. 224 p.
8. The Legendary Trio Behind the “Made in Italy” Concept: Sorelle Fontana. URL: <https://www.celebremagazine.world/style/the-legendary-trio-behind-the-made-in-italy-concept-sorelle-fontana/> (дата звернення 12.07.2024).
9. Bedu E. Love Jesus, but make it fashion. *Varsity*. URL: <https://www.varsity.co.uk/fashion/21995> (дата звернення: 16.06.2024).
10. Chanel’s austere Aubazine spiritual chic. *FashionNetwork.com*. URL: <https://www.fashionnetwork.com/news/Chanel-s-austere-aubazine-spiritual-chic,1177792.html> (дата звернення: 04.07.2024).
11. Chanel’s chemise dress in black Gerondeau wool crêpe, with pleated skirt and white piqué collar and cuffs, photo by Georges Saad, L’Art et la Mode, 1958 / Fashion designers famous, Chemise dress, 1950s fashion. URL: <https://www.pinterest.com/pin/255157135109077822/> (дата звернення: 28.06.2024).
12. Christianity and culture | modern reformation. *Modern Reformation*. URL: <https://www.modernreformation.org/resources/articles/christianity-and-culture> (дата звернення: 12.06.2024).
13. Christianity and the world of cultures | center for global christianity & mission. *Homepage / Boston University*. URL: <https://www.bu.edu/cgcm/annual-theme/christianity-and-the-world-of-cultures/> (дата звернення: 19.07.2024).
14. Cornelis Franciscus Martinus van Hout. Autogramm Cornelis Franciscus Martinus van Hout, Bishop of Paramaribo Surinam. AbeBooks. URL: <https://www.abebooks.com/paper-collectibles/Autogramm-Cornelis-Franciscus-Martinus-Hout-Bishop/30947014002/bd> (дата звернення: 19.07.2024).
15. Empowering lives: the work of the religious of the Sacred heart of Mary. *Pinterest*. URL: <https://www.pinterest.com/pin/115545546668157829/> (дата звернення: 14.05.2024).
16. Evening gown and cape, by Balenciaga. Paris, France, 1967. THIRD PARTY RIGHTS APPLY / V&A Images. *V & A Images*. URL: <https://www.vandaimages.com/2006AP3315-Evening-gown-and-cape-by-Balenciaga-Paris-France.html> (дата звернення: 07.04.2024).
17. Farago J., McLaughlin A. ‘Heavenly bodies’ brings the fabric of faith to the met (published 2018). *The New York Times*. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/09/arts/design/heavenly-bodies-met-costumes.html> (дата звернення: 12.06.2024).
18. Haulotte E. S. *Symbolique du vêtement selon la bible*. Paris : Aubier, 1966. 352 p.
19. House of Balenciaga / evening coat / french / the Metropolitan Museum of Art. *The Metropolitan Museum of Art*. URL: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/95478?img=3> (дата звернення: 13.05.2024).
20. Alberto Fabio Ambrisi. Invisible dress: weaving a theology of fashion. 2019. *MDPI*. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/10/7/419#B27-religions-10-00419> (дата звернення: 16.07.2024).
21. Morris C. W. *Signs, language and behavior*. NY: Prentice-Hall, 1946. 365 p.
22. Mythos Spanien – Ausstellung in der Kunsthalle. *muenchen.de*. URL: <https://www.muenchen.de/sehenswuerdigkeiten/museen/aktuell/mythos-spanien-ausstellung-der-kunsthalle> (дата звернення: 08.05.2024).
23. Portrait of Fra Zumel Francisco, 1633 - francisco de zurbaran - wikiart.org. *www.wikiart.org*. URL: <https://www.wikiart.org/en/francisco-de-zurbaran/portrait-of-fra-zumel-francisco> (дата звернення: 11.06.2024).
24. Rampley M. *Exploring visual culture*. Edinburgh University Press, 2019. URL: <https://doi.org/10.1515/9781474471879> (дата звернення: 18.07.2024).
25. *Religion, dress and the body (dress, body, culture)* / ed. by G. L. (Editor), L. B. A. (Editor). Berg Publishers, 1999. 256 p.

REFERENCES

1. Zatulii A. (2006) Relihiini motyvy v kolektsiakh suchasnykh modeliieriv. [Religious motifs in collections of modern designers] *Relihiieznavstvo*, 4, 121-122. [in Ukrainian].
2. Lyk sviatosti: Khto ta u shcho vdihaie papu rymskoho – Bird In Flight [The Look of Holiness: Who and What the Pope Wears]. Bird In Flight. Available at: <https://birdinflight.com/svit/catholic-vestments.html> (Accessed: 27 May 2024). [in Ukrainian].
3. Sviate Pysmo (transl. I. Khomenko) [The Holy Scripture] (2022) Lviv: Svichado. 1504 p. (Original work published 1963). [in Ukrainian].
4. ULvovi rukopolozhyl naimolodshoho katolytskoho yepyskopa u sviti Eduarda Kavu (onovleno) [The Youngest Catholic Bishop in the World, Eduard Kava, Ordained in Lviv (updated)]. CREDO. Available at: <https://credo.pro/2017/06/185024> (Accessed: 26 July 2024). [in Ukrainian].
5. Chuprina N. V. (2015) Stanovlennia materialno-kulturnoho pidkhodu u vvychni istorii kostiuma ta mody [The Formation of the Material and Cultural Approach in the Study of Costume and Fashion History]. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*, 35, pp. 72–80. Available at: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1028/1/20150225_501.pdf (Accessed: 14 July 2024). [in Ukrainian].
6. A little history of shocking pink. American Duchess Blog. URL: <https://blog.americanduchess.com/2022/05/a-little-history-of-shocking-pink.html>
7. Arthur L. B. (2000). *Undressing religion: commitment and conversion from a cross-cultural perspective (dress, body, culture)*. Berg Publishers, 224 p.
8. The Legendary Trio Behind the “Made in Italy” Concept: Sorelle Fontana. URL: <https://www.celebremagazine.world/style/the-legendary-trio-behind-the-made-in-italy-concept-sorelle-fontana/>
9. Bedu E. Love Jesus, but make it fashion. Varsity. URL: <https://www.varsity.co.uk/fashion/21995>
10. Chanel’s austere Aubazine spiritual chic. FashionNetwork.com. URL: <https://www.fashionnetwork.com/news/Chanel-s-austere-aubazine-spiritual-chic,1177792.html>
11. Chanel’s chemise dress in black Gerondeau wool crêpe, with pleated skirt and white piqué collar and cuffs, photo by Georges Saad, L’Art et la Mode, 1958 | Fashion designers famous, Chemise dress, 1950s fashion. URL: <https://www.pinterest.com/pin/255157135109077822/>
12. Christianity and culture / modern reformation. Modern Reformation. URL: <https://www.modernreformation.org/resources/articles/christianity-and-culture>
13. Christianity and the world of cultures | center for global christianity & mission. Homepage / Boston University. URL: <https://www.bu.edu/cgcm/annual-theme/christianity-and-the-world-of-cultures/>
14. Cornelis Franciscus Martinus van Hout. Autogramm Cornelis Franciscus Martinus van Hout, Bishop of Paramaribo Surinam. AbeBooks. URL: <https://www.abebooks.com/paper-collectibles/Autogramm-Cornelis-Franciscus-Martinus-Hout-Bishop/30947014002/bd> (дата звернення: 19.07.2024).
15. Empowering lives: the work of the religious of the Sacred heart of Mary. Pinterest. URL: <https://www.pinterest.com/pin/115545546668157829/> [in English].
16. Evening gown and cape, by Balenciaga. Paris, France (1967). THIRD PARTY RIGHTS APPLY / V&A Images. V & A Images. URL: <https://www.vandaimages.com/2006AP3315-Evening-gown-and-cape-by-Balenciaga-Paris-France.html>
17. Farago J., McLaughlin A. ‘Heavenly bodies’ brings the fabric of faith to the met (published 2018). The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2018/05/09/arts/design/heavenly-bodies-met-costumes.html>
18. Haulotte E. S. (1966). *Symbolique du vêtement selon la bible*. Paris : Aubier, 352 p.
19. House of Balenciaga | evening coat / French / the Metropolitan Museum of Art. The Metropolitan Museum of Art. URL: <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/95478?img=3>
20. Invisible dress: weaving a theology of fashion. MDPI. URL: <https://www.mdpi.com/2077-1444/10/7/419#B27-religions-10-00419>
21. Morris C. W. (1946). *Signs, language and behavior*. NY: Prentice-Hall, 365 p.
22. Myth of Spain – Exhibition at the Kunsthalle. muenchen.de. URL: <https://www.muenchen.de/sehenswuerdigkeiten/museen/aktuell/mythos-spanien-ausstellung-der-kunsthalle>
23. Portrait of Fra Zumel Francisco, 1633 - Francisco de Zurbaran - wikiart.org. www.wikiart.org. URL: <https://www.wikiart.org/en/francisco-de-zurbaran/portrait-of-fra-zumel-francisco>
24. Rampley M. *Exploring visual culture*. Edinburgh University Press, 2019. URL: <https://doi.org/10.1515/9781474471879>
25. Religion, dress and the body (dress, body, culture) / ed. by G. L. (1999), L. B. A. (Editor). Berg Publishers, 256 p.